

หลักการประเมินและการตัดสินใจ

รศ.ดร.ส.วาสนา ประवालพฤษ์*

การประเมินเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญของกิจกรรมทางวิชาชีพทั้งหลาย การประเมินจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาพัฒนาการ การรับประกัน และการปรับปรุงคุณภาพของกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ปฏิบัติไปแล้วว่าส่งผลต่อผู้รับบริการเพียงใด จุดกำเนิดของการประเมินน่าจะมาจากสามัญสำนึกที่ว่า เมื่อเราดำเนินการอะไรไปแล้ว เกิดผลอะไรบ้าง ในการกระทำใด ๆ จะต้องมีการประเมินแทรกอยู่เสมอ การประเมินอาจจะเป็นการประเมินอย่างง่ายหรือซับซ้อน จำเป็นจะต้องมีการตัดสินใจอยู่เสมอ เหมือนกับเราตัดสินใจที่จะสวมเสื้อผ้าชุดใดหรือประกอบอาชีพอะไร การตัดสินใจเดินข้ามถนนในที่ที่ไม่มีทางข้ามควรจะข้ามในขณะที่ไม่มีรถยนต์มากนัก หรือการที่นักบินจะตัดสินใจนำเครื่องบินขึ้น ซึ่งถ้าตัดสินใจผิดพลาดอาจหมายถึงชีวิตของเขาก็ได้

การวัดและประเมินผลเป็นกิจกรรมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลจากการวัดจะต้องนำมาใช้ในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำใด ๆ อันจะบังเกิดผลต่อชีวิตของผู้ที่เกี่ยวข้อง แม้ว่า การตัดสินใจพลาด ในบางครั้งอาจไม่เห็นผลทันตาเหมือนกับการตัดสินใจของนักบินที่ตัดสินใจจากการตรวจสอบสภาพอากาศ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ แล้วตัดสินใจจะร่อนลงยังพื้นดินโดยปราศจากอันตรายก็ตาม เราไม่ควรจะทำการวัดและประเมินผลแบบส่งเดช ควรจะมีการวัดและประเมินอย่างมีระบบมีแบบแผน ใช้เทคนิควิธีการอย่างถูกต้องตามหลักวิชา ใช้วิธีการรวบรวมเรื่องราว ข้อมูล ข้อสนเทศ เกี่ยวกับตัวผู้เรียนได้จากการวัดและประเมินได้หลาย ๆ วิธี ซึ่งการวัดและประเมินผลเหล่านั้นสามารถจะช่วยครูในกิจกรรมต่อไปนี้ คือ การปฏิบัติบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย การวินิจฉัยความบกพร่อง การตัดสินใจความพร้อม การจัดกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ และการรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยการวัดและประเมินผล

ยังมีการประเมินที่สำคัญอีกลักษณะหนึ่งคือ การประเมินโครงการ เมื่อเราดำเนินการโครงการอะไรลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่จัดขึ้นสำหรับบุคคลในสังคมหรือชุมชน แล้วโครงการนั้นเกิดผลอะไรบ้าง เช่น โครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือ เราย่อมอยากทราบว่า เมื่อดำเนินโครงการนี้แล้ว บัดนี้มีผู้รู้หนังสือเพิ่มขึ้นเท่าไร สามารถอ่านหนังสือคล่องเพียงไร หรือโครงการต่อต้านโรคเอดส์ ย่อมต้องการจะทราบว่าบัดนี้คนตระหนักรู้หรือกลัวภัยจากโรคนี้เพียงใด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเพศหรือการใช้เข็มฉีดยาเป็นอย่างไร ทั้งนี้นอกจากการพิจารณาแล้ว ผู้รับผิดชอบต่อโครงการย่อมปรารถนาจะปรับปรุงแก้ไขวิธีดำเนินการหรืออื่น

*ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ๆ ในกรณีที่ได้ผลลัพธ์ไม่เป็นที่พอใจ หรือการปรับปรุงให้โครงการดีขึ้นกว่าเดิม ฯลฯ เหล่านี้คือวิธีการประเมินโครงการตามส่วนต่าง ๆ แล้วแต่ผู้รับผิดชอบหรือเจ้าของโครงการใครจะทราบ

อย่างไรก็ตาม แม้การประเมินโครงการจะเกิดจากสามัญสำนึกที่มีต่อการรับผิดชอบในสิ่งที่ตนได้กระทำลงไปในสังคม แต่หลักการของการประเมินผลย่อมมีอยู่ และได้พัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ ตามลักษณะของหลักวิชาที่กำลังเจริญเติบโต กูบา (Guba. 1989) กล่าวว่าหลักการประเมินโครงการได้เกิดขึ้นและเจริญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ น่าจะนับได้ว่าเป็นรุ่นเหลนหรือยุคที่ 4 จากจุดเริ่มต้น (Fourth Generation) โดยแต่ละรุ่นแต่ละยุคจะเห็นการประเมินผลในลักษณะต่างกัน เริ่มจากการประเมินผลที่มีลักษณะเป็นการวัดผล จนถึงปัจจุบันที่ดูเหมือนว่าการประเมินผลมีลักษณะที่แยกออกจากการวัดผลเกือบสิ้นเชิง

ความหมายของการประเมิน

ในทางการศึกษามีความสับสนบางประการเกี่ยวกับความหมายของคำว่า การประเมินหรือการประเมินผล ซึ่งในหนังสือเล่มนี้จะใช้ทั้งสองคำนี้ในความหมายทั่ว ๆ ไปที่เหมือนกัน เพราะในระยะแรกของวิทยาการประเมินในประเทศไทยนั้น ศาสตราจารย์ ดร.ชวาล แพรัตกุล ใช้คำว่า ประเมินผลที่มาจากคำว่า Evaluation นอกจากนั้น การประเมินในปัจจุบันยังใช้แทนด้วยคำอื่น ๆ อีก เช่น คำว่า Assessment หรือ Appraisal ก่อนอื่นจะขอกล่าวเปรียบเทียบระหว่างการวัด (Measurement) กับการประเมินผล (Evaluation) เสียก่อน คำสองคำนี้มีความสัมพันธ์กัน การประเมินผลเป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าการวัดผล การวัดผลเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการประเมินผล คือ เป็นส่วนที่จะใช้ข้อมูลเพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการประเมิน

การวัดผลการศึกษาคือ กระบวนการที่จะกำหนดปริมาณของสิ่งที่ต้องการวัดออกมาเป็นจำนวนหรือตัวเลข ซึ่งใช้แทนคำอธิบายคุณลักษณะที่กำลังวัด โดยจะอธิบายลักษณะของบุคคลให้อยู่ในรูปของระดับของคุณลักษณะนั้นแบบต่อเนื่อง เช่น แทนที่จะบอกว่าคนนี้สูง คนนี้ฉลาด คนนี้น้ำหนักน้อย เราก็กำหนดเครื่องมือและมาตราวัดให้แทนคุณลักษณะนั้นในลักษณะตัวเลขที่มีหน่วยวัดเท่ากันในลักษณะต่อเนื่อง โดยวัดว่าคนนี้สูง 167 เซนติเมตร คนนี้มีระดับไอคิว 135 หรือคนนี้หนัก 35 กิโลกรัม เป็นต้น การกำหนดมาตราและปริมาณหน่วยที่วัดจะทำให้สามารถเปรียบเทียบกันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะการที่จะวัดด้วยคำอธิบายคุณลักษณะของแต่ละคนย่อมเปรียบเทียบกันได้ลำบาก เช่น การบอกว่าผู้เรียนคนนี้เก่งหรือไม่เก่งนั้น การเป็นคนเก่งของครูแต่ละคนย่อมไม่เหมือนกัน

การวัดทางการศึกษามักจะวัดในคุณลักษณะเฉพาะที่แคบ ๆ โดยกำหนดความหมายของคุณลักษณะนั้น อย่างชัดเจน เพื่อที่จะอธิบายคุณลักษณะนั้น ๆ ในรูปของปริมาณมากน้อยในลักษณะของตัวแปรต่อเนื่อง เช่น การวัดความสามารถในการสะกดคำ การวัดความเข้าใจภาษา การวัดความถนัดทางการเรียน เป็นต้น

การประเมินผลทางการศึกษา เป็นกระบวนการที่มีระบบแบบแผนเพื่อที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายเพียงใด การประเมินผลจะบอกทั้งปริมาณและคุณภาพของผู้เรียนร่วมด้วยการตัดสินใจทางคุณค่าของพฤติกรรมต่าง ๆ ใน 2 ความหมาย คือ

- การประเมินผล คือ การลงสรุป ตีราคาพฤติกรรมของผู้เรียนในแง่ปริมาณโดยใช้การตัดสินใจ
- การประเมินผล คือ การตีราคาพฤติกรรมของผู้เรียนในแง่คุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐานด้วยวิธีอื่น ๆ ที่ไม่ใช้การวัดด้วยเครื่องมือวัดเชิงปริมาณ และใช้การตัดสินใจเชิงคุณภาพ การประเมินใน 2 ความหมายข้างต้นนี้ มักจะใช้คำว่า Evaluation คือ การพิจารณาตรวจสอบคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน

ข้อเสนอในการประเมินผลการเรียนรู้ตามแนวการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จากรายงานการวิจัยของ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี (2543 : หน้า 7 – 8) กล่าวว่า การวัดและประเมินการเรียนรู้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ที่ครูผู้สอนจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องทั้งก่อนระหว่างและหลังเสร็จสิ้นการเรียนการสอน โดยจะต้องครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ ลักษณะนิสัย และคุณธรรม โดยเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ และจำต้องตอบสนองต่อเป้าหมายการเรียนรู้ระดับบุคคล สถานศึกษาชุมชน และประเทศ รวมทั้งมีความเป็นสากลระดับนานาชาติ ซึ่งการประเมินลักษณะนี้จะเป็นลักษณะการประเมินที่เรียกว่า Assessment

นอกจากนั้นในการประเมินบุคคลกรที่ไม่เกี่ยวกับการให้การศึกษา มักใช้คำว่า Appraisal นั้น เป็นการประเมินที่เน้นคุณภาพการปฏิบัติงานเป็นสำคัญมีเป้าหมายเพื่อตรวจสอบ ให้รางวัลหรือปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน

ในส่วนของ การประเมินที่เน้นการประเมินโครงการนั้น การประเมิน (Evaluation) จะหมายถึง กระบวนการในการตรวจสอบหรือพิจารณาตัดสิน คุณลักษณะของกิจกรรมหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อกำหนดคุณค่า คุณภาพความถูกต้อง ความเหมาะสม โดยใช้เกณฑ์ (Criteria) เป็นหลัก ซึ่งกล่าวโดยสรุปว่า การประเมินคือ การพิจารณาหรือกำหนดคุณค่าสิ่งต่าง ๆ ตามเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่ง

การประเมินผลเป็นกระบวนการที่คล้ายคลึงกับการวิจัย แต่มีลักษณะสำคัญบางประการที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. เป้าหมาย

- การประเมิน : มุ่งกำหนดคุณค่า เพื่อลงสรุปหรือเพื่อตัดสินใจอันนำไปสู่การปฏิบัติ
- การวิจัย : มุ่งค้นหาความรู้ความจริงเพื่อการอธิบายคาดคะเนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ โดยจะได้ข้อสรุปหรือข้อยุติต่าง ๆ

2. จุดเริ่ม

- การประเมิน : เกิดจากความต้องการในการตรวจสอบ
- การวิจัย : เกิดจากความอยากรู้อยากเห็น ความต้องการในการอธิบาย

3. หลักการ

- การประเมิน : ยึดหลักวิเคราะห์เป้าหมาย (Objective Approach) โดยเน้นที่จุดมุ่งหมายวิธีการ ผลที่ได้
- การวิจัย : อาศัยการศึกษาความสัมพันธ์ของเหตุและผลด้วยวิธีการทดลองหรือความสัมพันธ์

4. วิธีการ

- การประเมิน : ใช้วิเคราะห์ระบบ
- การวิจัย : ใช้วิธีการควบคุม (Control) และการจัดดำเนินการ (Manipulate)

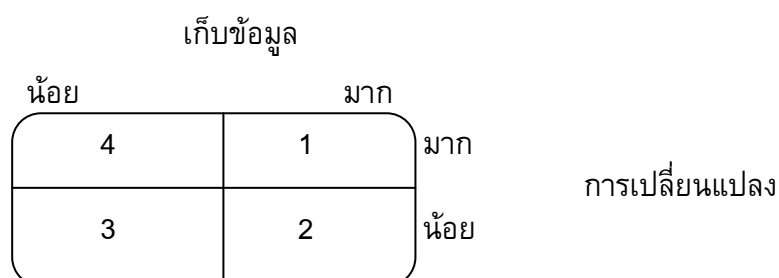
5. เกณฑ์

- การประเมิน : ความสอดคล้องของผลที่คาดกับที่ปรากฏจริง (Expected VS Obtained)
- การวิจัย : สนใจที่ความเที่ยงตรงภายในและภายนอก (Internal and External Validity)

การตัดสินใจ

การตัดสินใจเป็นกระบวนการสำคัญในการลงความเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ เรื่องราว โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่เป็นพื้นฐาน ภายหลังการตัดสินใจจะต้องมีการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง

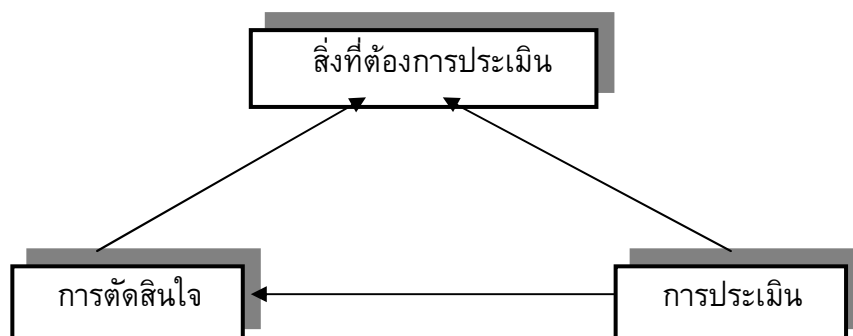
เกิดขึ้น ในชีวิตประจำวันเรามีการตัดสินใจนับร้อยครั้ง ในการตัดสินใจแต่ละครั้งอาจกระทำโดยคน ๆ เดียว ใช้เวลาไม่กี่นาที หรือกระทำโดยกลุ่มและใช้เวลาในการศึกษาข้อมูลรวบรวมความคิดเห็นเป็นเดือน เป็นปีก็มี ในการตัดสินใจที่สำคัญจำเป็นจะต้องมีข้อมูลการเสนอทางเลือกการพิจารณาผลดี ผลเสียให้รอบคอบในการประเมินทุกครั้งจะต้องมีการตัดสินใจเกิดขึ้นเสมอในระยะเวลาต่างของการประเมิน เทคนิคและกระบวนการตัดสินใจจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องใช้ในการประเมิน การตัดสินใจจะต้องมีการเก็บและรวบรวมข้อมูล และจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ลักษณะของการเก็บรวบรวมข้อมูลและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะความสัมพันธ์กัน ดังภาพ

ภาพ 1 ประเภทของการตัดสินใจ

1. การตัดสินใจที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดโดยล้มเลิกโครงการเดิมเสีย การตัดสินใจประเภทนี้จำเป็นจะต้องมีข้อมูลที่สมบูรณ์
2. การตัดสินใจที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย ต้องการข้อมูลที่เหมาะสมและครบถ้วนใช้ในการปรับปรุงแก้ไขแผนงานประจำในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป แต่มีข้อมูลรองรับอย่างครบถ้วน
3. การตัดสินใจแบบพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปสู่สิ่งใหม่หรือความแปลกใหม่ชนิดค่อยเป็นค่อยไป เป็นการพัฒนาให้ดีขึ้นในลักษณะการพัฒนานวัตกรรมใหม่เข้ามา
4. การตัดสินใจแบบการผ่าตัดนำสิ่งใหม่เสนอเข้ามา เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในลักษณะของการเสนอนวัตกรรมใหม่ ไม่ใช้การพัฒนานวัตกรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจและการประเมิน

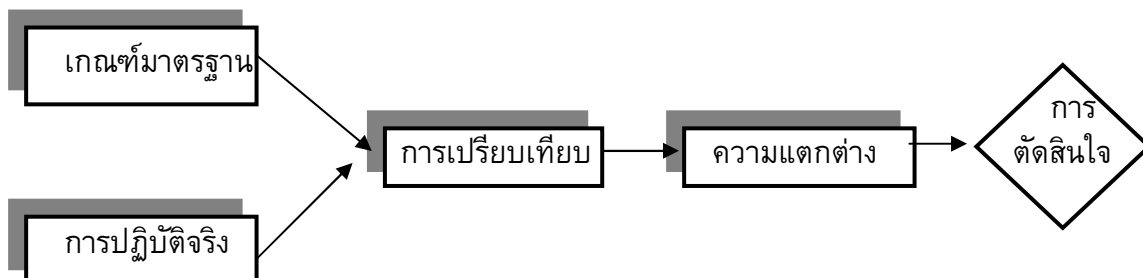
ภาพ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ต้องประเมิน การประเมินและการตัดสินใจ

จากภาพวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. วิเคราะห์กิจกรรมและข้อมูลที่จะประเมิน (กำหนดสิ่งที่ประเมิน)
2. รวบรวมข้อมูล ข้อเสนอแนะที่ต้องการ
3. นำเสนอเพื่อการตัดสินใจ

การประเมินจะต้องกำหนด รวบรวม วิเคราะห์ รายงาน และสรุปข้อมูล เพื่อใช้ในการตัดสินใจ ซึ่งในการตัดสินใจ ถ้าข้อมูลจากการประเมินสามารถให้ (1) คำอธิบายอย่างสมบูรณ์เกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโครงการ และ (2) ชุมของแนวทางในการดำเนินงานเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติในโครงการ แล้วผู้มีวิจรณ์ญาณใด ๆ จะสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม

ในอีกลักษณะหนึ่ง การประเมินอาจจะพิจารณาในแง่ของความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับมาตรฐานเสียก่อนแล้วนำมาตัดสินใจ ดังนี้

การตัดสินใจในโครงการและลักษณะของการประเมิน

โดยทั่ว ๆ ไป การประเมินจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

การประเมินย่อย (Formative evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อปรับปรุงและพัฒนางาน

การประเมินรวม (Summative evaluation) เป็นการประเมินเพื่อลงสรุปเกี่ยวกับงานหรือเป็นการรับผิดชอบต่องานที่ทำไปแล้ว

การตัดสินใจการประเมินในระยะต่าง ๆ หรือส่วนต่าง ๆ ของโครงการ ได้แก่

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context) เพื่อช่วยในการตัดสินใจเลือกจุดประสงค์
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Inputs) เพื่อการตัดสินใจเลือกโครงสร้างและรูปแบบของโครงการ
3. การประเมินกระบวนการ (Process) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีดำเนินการของโครงการ
4. การประเมินผลของโครงการ (Products) เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุง การขยายแผนงาน

ตาราง 1 แสดงการตัดสินใจในโครงการ

ประเด็นที่ตัดสินใจ	จุดหมาย	แผนการ	วิธีดำเนินงาน	ผลของโครงการ
สิ่งที่ประเมิน	สภาวะแวดล้อม	ปัจจัยเบื้องต้น	กระบวนการ	ผลงาน
การประเมินย่อย (Formative evaluation)	จุดหมายดีหรือยังจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไร	จะปรับปรุงแผนอย่างไรบ้าง	จะปรับปรุงการดำเนินงานอย่างไร	จะปรับปรุงผลงานอย่างไร
การประเมินรวม (Summative evaluation)	จุดหมายเหมาะกับสังคมหรือชุมชนหรือยัง	โครงการนี้เหมาะสมหรือยัง	ประเมินเกี่ยวกับกิจกรรมและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม	เสนอผลงานทั้งหมด

คลื่นลูกใหม่ของการประเมิน

คลื่นลูกใหม่ในการประเมินได้ปรับแนวคิดของการประเมินจากการถูกข่มขู่ขวัญ รังแก ความกลัวความบกพร่องที่จะต้องถูกตำหนิ มาเป็นความสบายใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล ถ้อยที่ ถ้อยอาศัย ในการปฏิบัติงาน และความสุขในการทำงานนั้น มีลักษณะสำคัญสรุปได้ ดังนี้

- ความโปร่งใส เข้าใจตรงกัน

การประเมินจะต้องเข้าใจตรงกัน มีความชัดเจน มีเหตุมีผลเป็นที่ยอมรับมีการ ประชุม

เสนอแนวคิดอย่างตรงไปตรงมา กระบวนการประชาธิปไตย เป็นเทคนิคที่สำคัญอย่างหนึ่ง ผู้ดำเนินการประชาธิปไตยจะต้องเปิดใจกว้างยอมรับข้อคิดเห็นหรือมีเหตุผลสามารถพิสูจน์ได้ว่า มีความเห็นอื่นที่เหมาะสมกว่า พร้อมทั้งจะปรับปรุงแก้ไข

- มุ่งมั่นพัฒนา รวมใจเป็นหนึ่งเดียว

เป้าหมายสำคัญของการประเมินคือ การปรับปรุงพัฒนา รวมใจเป็นอันหนึ่งอัน เดียว

ผลการประเมินจะต้องยอมรับกันทุกฝ่าย แม้ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยหากสรุปผลแล้วจะต้องคล้อย ตาม ไม่คิดเป็นการเสียหายเสียเกียรติที่ข้อเสนอของตนไม่ได้รับการรับรองจากที่ประชุม

- ป้องกันความผิดพลาด

การสูญเสียจากกระบวนการศึกษา เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ กระทบต่อชีวิตของ บุคคลทั้งชีวิต (ในบางครั้ง) ดังนั้น กรณี “ว้าวายแล้วล้มคอก” ไม่ควรให้เกิดขึ้นหรือจะต้อง ควบคุมให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด การประเมินจึงนำมาใช้ตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการ (Evaluability Assessment หรือ Pre – Evaluation Analysis) (ส.วาสนา ประवालพฤษ์. 2529 : 1) เป็นการ ประเมินเพื่อป้องกันความผิดพลาด หรืออย่างน้อยที่สุดก็ไม่ให้เกิดความผิดพลาดซ้ำอีก ปัญหา ใดก็ตามหากปล่อยไว้ไม่แก้ไข ต่อไปจะกลายเป็นความเคยชิน กลายเป็นสิ่งปกติ และยอมรับ ได้ในที่สุดนั่นคือ จะนำมาสู่ความหายนะในที่สุดเช่นกัน

- ร่วมกันคิด พร้อมกับยังคงเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล

แม้การประเมินจะเน้นการร่วมกันคิดร่วมกันทำ แต่บุคคลยังคงความเป็นตัวตน ของ

ตนเอง มีบทบาทเฉพาะของตนเอง มีความมั่นใจ รับผิดชอบส่วนตน

เอกสารอ้างอิง

ส.วาสนา ประवालพฤกษ์. (2529). *การประเมินแผนของโครงการ*. กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ.

ส.วาสนา ประवालพฤกษ์. (2544). *หลักการและเทคนิคการประเมินทางการศึกษา*.
สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ. กรุงเทพฯ.